

TRÓCSÁNYI ZSOLT

AZ ERDÉLYI JAKOBINUSSÁG KÉRDÉSÉHEZ

Benda Samuval
(némi Wesselényi
politikával)
Tócsányi

TRÓCSÁNYI ZSOLT

Az erdélyi jakobinusság kérdéséhez

A magyar jakobinus-mozgalom történetéről, évtizedek sokszor változó szempontú, de a tények egyre újabb csoportjait feltáró kutatásai, utójára Benda Kálmán mintaszerű forráskiadványa¹ s az eléje írt alapos összegező bevezetője után, ma már megnyugtatóan képet alkothatunk. A kutatás feltárta az 1790-es évek első felének reformmozgalma s a jakobinusság közti összefüggést, s a magyar jakobinusokat a hasonló osztrák mozgalomhoz fűző szálakat is.

Mostohább a helyzet az erdélyi jakobinusság kutatásában. Erdélyben nem volt jakobinus-per, nem volt hát olyan feltűnő külső történet, amely a kutatás figyelmét a kérdésre irányította volna. Ráadásul még az 1790—95-ös évek erdélyi politikai harcainak története is kevésbé ismeretes (a *Supplex Libellus Valachorum* körüli harcok irodalmán kívül alig foglalkozott vele érdemben a történetírás); érthető, hogy még Benda Kálmán sem Erdély felől közelítette meg az erdélyi jakobinusság kérdését, hanem a magyar jakobinus-mozgalom emanációját kereste, a magyar jakobinus-szervezkedés Erdélybe vezető szálat. Erdély felől csak Jancsó Elemér kísérte meg a kérdés vizsgálatát,² két szempontból kritizálhatóan. Jancsó egyrészt érthető, de azért helytelenítően szándékkal egy kissé túlméretezte az erdélyi jakobinusságot, radikális demokrata értelmiséget látott ott, ahol valójában csak modernizálódni vágyó nemesek voltak találhatóak, kifejezett szervezetet ott, ahol a formális szervezkedés nem bizonyítható megnyugtatóan — másrészt (s ezt nem az ő terhére kell rónunk, de munkája eredményeit mégis befolyásolta) nem ismerhette a kérdés döntő forrásanyagát, a Magyar Országos Levéltár anyaga könyve megjelenésekor nem lévén megközelíthető számára.

Tanulmányunk így kettős korrekció kíván lenni: egyrészt a Magyarország-központságból eredő alacsonyra-értékelésé, másrészt a túlértékelésé. Az utóbbira ti., látni fogjuk, nincs szükség: az erdélyi jakobinusság reális önértékéhez nem kell hozzátennünk semmit ahhoz, hogy tiszteletünkre méltó legyen. Figyelmünket két főkérdés tisztázására koncentráljuk: a Diana-vadásztársaság elnevezésű szervezkedésre és az erdélyi jakobinusság-gyanú nyomán megindult vizsgálatra.³

¹ Benda Kálmán: A magyar jakobinusok iratai (a továbbiakban: BK : MJ).

² Jancsó Elemér e vonatkozású fontosabb dolgozatai: Erdélyi jakobinusok (Kolozsvár. 1947); Az Erdélyi Magyar Nyelveművelő Társaság iratai (Bukarest. 1955; a továbbiakban: JE : EMNyT); Kazinczy Ferenc útja a jakobinus mozgalom felé (A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Emlékkönyve. Kolozsvár. 1956); e tanulmányainak eredményeit összegezi a Kelemen-Emlékkönyvben (Kolozsvár—Bukarest. 1957) megjelent cikkében (A jakobinus mozgalom hazai hagyományai). Jancsó kutatásaival kapcsolatban Silagi Denis is foglalkozott az erdélyi jakobinusokkal (Jakobiner in der Habsburger Monarchie. Wien. 1962).

³ A tanulmányt az ifjabb Wesselényi Miklósról írt monográfiánk egyes olyan részeiből állítottuk össze, amelyek (a terjedelmokokból előírt rövidítések következtében) a kötet szövegében törtrészükre zsugorodtak (s amelyekkel kapcsolatban a monográfiában kritikai apparátust sincs módunkban közölni). Ez a magyarázata annak, ha az idős Wesselényire több reflektorfényt irányunk, mint az események többi résztvevőire; reméljük, hogy ez azért nem fog az ő jelentőségének eltűzésére vezetni.